

Резюме на монографичния труд „Свободата от сенките. Справедливост и образование в диалозите на Платон“ с автор Георги Гочев

Създаден в периода 2020-2023 г., монографичният труд „Свободата от сенките. Справедливост и образование в диалозите на Платон“ се състои от уводна част, осем глави и библиография. Книгата е озаглавена по прочутия Платонов мит за пещерата в Седма книга на диалога „Държавата“. Основните теми на книгата, изведени и в заглавието, са две – справедливостта и образованието. Трета основна тема е възгледът на Платон за човек и човешко съществуване.

В първа глава, озаглавена „Другият затворник“ и посветена на Платоновия диалог „Федон“, се представя ситуацията на Сократовата смърт. Темите на изследване в тази глава са три: концепцията за душа според този диалог, концепцията за време и концепцията за свобода. Защишава се тезата, че според Платон душата е не само център на жизнената енергия, разума, паметта, чувствата и желанията, но и на човешката свобода, доколкото позволява да се живее в други времена, различни от времето на тялото и социалното време на човека. Друг принос на тази глава е изследването на диалогичната ситуация – смъртта на Сократ, във връзка със Сократовата теза, че душата е безсмъртна. Макар че Сократ не може да докаже тезата си словесно, той я защитава драматургично чрез храброто посрещане на смъртта в атинската тъмница.

Втора глава е посветена на ранния Платонов диалог „Хармид“. Отново се изследва драматургичната ситуация – срещата на Сократ с младия Хармид и поведението на двамата по време на разговора. Драматургичната ситуация е във връзка с темата на диалога – какво означава да си разумен. Изследването демонстрира, че ако на словесно ниво диалогът достига до апория, така че накрая липсва утвърдително определение за разумността, то на драматургично ниво ясно се показва, чрез поведението на Хармид, какво означава да си разумен. Тук се появява една от основните тези в книгата: че Платон използва умело драматургичните ситуации, за да разиграе своите тези, когато те не могат да се изследват и дефинират достатъчно по словесен път. Изследването завършва с тезата, че в „Хармид“ всеки от участниците в разговора играе роля на някой от множеството аспекти на разумността.

Трета глава, озаглавена „Освобождаване от пещерата“, е посветена на Платоновия диалог „Държавата“. Това изследване протича в две линии. Първо, изследва се как в драматургията на диалога е разгърната тезата на Сократ за справедливостта. Второ, изследва се как тази теза за справедливостта и човешкия живот се представя и на едно второ ниво – чрез комплексната метафора за пещерата. Тази метафора не се представя само в прочутия мит в Седма книга. В „Държавата“ се открива цяла система от „пещери“ – пещерата, в която влиза Гигес,

за да вземе пръстенът, който го прави невидим; пещерата, в която израстват бъдещите граждани на държавата; пещерата-свод, под който се разиграва отвъдното пътешествие на Ер. Тези метафори образуват една сложна система. От тази система се извежда тезата, че според Платон справедливостта е не само вътрешен ред и хармония в душата, както е дефинирана в Четвърта книга на диалога, но и свобода от вътрешните представи за истина и знание.

Четвърта глава е посветена на диалога „Протагор“. Вече повдигната в анализите върху „Хармид“ и „Държавата“, тук темата за образованието става основна. Разгръща се тезата, че за Платон образованието е не просто информирание, но и формиране на човека. Процесът на формиране обаче може да протича по два начина, които са ясно различени: като инструктиране и доминация върху образованието от страна на образователя (моделът „Протагор“); или като образование „със свален гард“, като комуникация между образован и образоващ, като общо търсене и промяна и у образователя (моделът „Сократ“). Представя се и детайлно изследване на мита за създаването на хората от Прометей. В този анализ се прави една нова за изследванията аналогия с мита за пещерата в „Държавата“.

В пета глава се продължава темата за образованието и знанието. Тя е посветена на Платоновия диалог „Теетет“. Ако в изследването върху „Хармид“ се изследва въпросът как протича един образователен акт, а в изследването върху „Протагор“ – какви са моделите на образование, то в диалога „Теетет“ се изследва изобщо въпросът какво е знание. Показва се ясно опитът на Платон да раздели когнитивните аспекти на знанието от сетивните, както и провалът да се дефинира какво е знание. Показва се обаче и едно позитивно разбиране за знание у Платон – за знанието като улучване на действителността. Чрез анализ на една игра - „Магаре или цар“, и един обикновено пренебрегван елемент от драматургията на диалога – анекдотът за Талес и слугинята, се показва, че според Платон знанието е възможно не когато когнитивното усилие се разделя от сетивата, а напротив – когато те образуват хармонично цяло.

Шеста глава от книгата е посветена на диалога „Пир“. Темите на изследването са две: Платоновото разбиране за любов и Платоновото разбиране за време. Драматургичната ситуация на разговора върху любовта – пиршеството, се разглежда отново не просто като сцена, а като инструмент за разиграване и изясняване на възгледи върху понятията, които се разискват. Отделните изказвания и речи на участниците в разговора за любовта се разглеждат като една обща реч с много части, чиято цел е да се опишат множеството аспекти на любовта. Достига се и до разбирането за любовта като вид време, а именно „време без време“, тоест време без промяна, в която човекът става част от една по-голяма и устойчива цялост.

Седма глава, озаглавена „Скитащата причина“, е посветена на диалога „Тимей“. „Скитащата причина“ е метафора, с която Платон нарича „случайността“. Тема на

анализа в главата е именно случайността и нейната роля във Вселената и в човешкия човек. Показва се, че според Платон случайността е не само негативна сила, която се противопоставя на рационалността, но и сила, която допълва рационалността по позитивен начин. Анализът изследва не само възгледа за случайност, който се представя в „Тимей“, но и как драматургията на диалога разиграва този възглед чрез ролята на самия Тимей в разговора и неговото словесно поведение.

Последната, осма глава, от книгата е посветена на Платоновия диалог „Закони“. Тя кореспондира с няколко глави от книгата и най-вече с главата, посветена на „Държавата“. Заглавието на тази глава – „Другата пещера“ е вдъхновено от един драматургичен елемент от разговора: че участниците, които се намират на о-в Крит, вървят към една пещера, където според преданието бил отраснал Зевс. В тази глава се демонстрира промяна в мисленето на Платон върху справедливостта и човешкия живот. Изтъква се, че ако в „Държавата“ Платон се опитва да създаде модел за живот, който е хармоничен, вътрешно симетричен и устойчив и който наподобява идеалната цялост на идеята за справедливостта, то в „Закони“ моделът за живот стъпва не върху целостта, а върху доброто разграничение между хората и нещата. Това „добро разграничение“ трябва, според Платон, да се осигурява от закона. Затова и значителна част от изследването е посветена на въпросите: какво означава според Платон закон и как неговото разбиране за закон се вписва в това на гърците от архаическата и класическата епоха.

Методологичните приноси на книгата са основно два:

Първо: представени са всички големи понятия, въпроси и изследователски дебати, свързани с Платонизма, така че книгата може да се разглежда и като увод във философията на Платон и нейното изследване. Заедно с това обаче на Платоновата философия не се гледа като на завършена система, а като на динамично цяло, което се реализира не в Платоновия корпус, продукт на вторична подредба и селекция от страна на неизвестни редактори, а в отделния диалог.

Второ: основният метод на четене и изследване на отделния диалог е изказваните в него философски тези да се изследват успоредно с драматургията на диалога. На диалога се гледа не само като на философски текст, но и като на драматургична творба и пиеса. Този начин на четене позволява да се изведат непознати до момента аспекти на понятията, както и да се осветлят техни страни, които са били пропускани до момента от изследователите.